

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Скраћени извештај за 2011. годину

Београд, август 2012.

СРБИЈА: **О**ДИСКРИМИНАЦИЈЕ!

Сви појмови употребљени у извештају у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе

САДРЖАЈ

1. ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ У СПРЕЧАВАЊУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂИВАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ	3
1.1. Поступање по притужбама	4
1.2. Парнице за заштиту од дискриминације	9
1.3. Прекршајни поступци	10
1.4. Препоруке органима јавне власти	11
1.5. Законодавне иницијативе и мишљења о прописима	11
1.6. Упозорења и саопштења јавности	12
2. СТАЊЕ У ОСТВАРИВАЊУ И ЗАШТИТИ РАВНОПРАВНОСТИ И ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА.....	13
2.1. Опис стања у остваривању и заштити равноправности	14
2.2. Дискриминација на основу пола.....	15
2.3. Дискриминација на основу брачног и породичног статуса.....	18
2.4. Дискриминација на основу националне припадности и етничког порекла	19
2.5. Дискриминација на основу инвалидитета.....	24
2.6. Дискриминација на основу сексуалне оријентације.....	27
2.7. Дискриминација на основу имовног стања	29
2.8. Дискриминација на основу старосног доба.....	30
2.9. Дискриминација на основу предака.....	30
2.10. Дискриминација на основу рођења	30
2.11. Дискриминација на основу осуђиваности.....	31
2.12. Дискриминација на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама	31
2.13. Дискриминација на основу верских и политичких убеђења.....	31
2.14. Притужбе без основа дискриминације	32
2.15. Области друштвених односа на које се притужбе односе	33
2.16. Дискриминација у области рада и запошљавања.....	33
2.17. Дискриминација у области образовања	35
2.18. Поступање органа јавне власти	36
2.19. Пружање услуга, коришћење објеката и површина.....	37
2.20. Јавна сфера	37
3. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ УСЛОВА ЗА РАД И ФОРМИРАЊЕ СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ ПОВЕРЕНИКА	39
4. ПРЕПОРУКЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ	41

1. ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ У СПРЕЧАВАЊУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂИВАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ

Дискриминација, односно, дискриминаторно поступање је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.¹

Дискриминација постоји када у одређеној животної ситуацији (нпр. упис у школу, запошљавање, приступ здравственој заштити, образовни процес, приступ правди) једну особу или групу особа стављамо у неједнак положај само на основу једног или више личних својстава. То, на пример, може бити ситуација када је детету ускраћено право на образовање само зато што има сметње у развоју, или је некој особи онемогућено запошљавање само зато што припада одређеној националној мањини или зато што је одређеног пола, на пример зато што је жена. Посебно су у тешком положају особе или групе особа које су вишеструко дискриминисане.

Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган, установљен Законом о забрани дискриминације² и представља **централно државно тело за борбу против свих облика и видова дискриминације**. Повереница за заштиту равноправности је **др Невена Петрушић**, коју је Народна скупштина Републике Србије изабрала 5. маја 2010. године.

Надлежности Повереника омогућавају да ефикасно и делотворно спречава и штити од дискриминације и доприноси остваривању и унапређивању равноправности, а то су:

¹ Чл. 2. ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације

² „Службени гласник РС“, бр. 22/09

- Поступање по притужбама у случајевима дискриминације лица или групе лица које повезује исто лично својство
- Парнице за заштиту од дискриминације
- Прекршајни поступци
- Препоруке органима јавне власти
- Законодавне иницијативе и мишљења о прописима
- Упозорења и саопштења јавности

1.1. Поступање по притужбама

Једна од основних надлежности Повереника јесте **поступање по притужбама у случајевима дискриминације лица или групе лица које повезује исто лично својство**³. Поступак по притужбама је једноставан, лишен је претераних формалности и биће представљен у неколико корака:

Корак 1. – Подношење притужбе

Поступак пред Повереником за заштиту равноправности покреће се **подношењем притужбе**. Притужбу може да поднесе свако физичко и правно лице, као и организације које се баве заштитом људских права и друга лица⁴.

Притужба треба да садржи податке о томе ко је особа која је дискриминисана, начин на који је дискриминисана и ко је дискриминатор, као и доказе и наводе о доказним средствима која се могу употребити да би се доказала истинитост чињеница. Притужба треба да буде потписана, а подноси се писано, у штампаној форми, а може се поднети и путем телефакса, електронском поштом са скенираним поднеском и потписом подносиоца, у електронској форми уз електронски потпис подносиоца, као и усмено на записник. Повереник за заштиту равноправности не поступа по анонимним притужбама.

Корак 2. – Испитивање испуњености услова за поступање

По пријему притужбе најпре се испитује да ли притужба садржи све неопходне елементе да би се по њој могло поступати⁵. Ако је притужба непотпуна, неразумљива или садржи

³ Чл. 33. ЗЗД

⁴ Чл. 35. ЗЗД

⁵ У складу са Законом о забрани дискриминације и Пословником о раду којим је ближе уређен поступак пред Повереником за заштиту равноправности

недостатке који онемогућавају поступање, упућује се захтев подносиоцу притужбе да отклони недостатке. Уколико подносилац притужбе у остављеном року не отклони недостатке, притужба се одбацује, као и када Повереник за заштиту равноправности утврди да није надлежан да одлучује о наведеној повреди права. У том случају Повереник обавештава подносиоца притужбе о органу надлежном за пружање правне заштите.

Повереник **неће поступати** по притужби⁶:

- уколико поступак пред судом по истој ствари није већ покренут или правноснажно окончан;
- ако је очигледно да нема повреде права на коју подносилац указује,
- ако је у истој ствари већ поступано а нису понуђени нови докази,
- ако утврди да је због протеча времена од учињене повреде права немогуће постићи сврху поступања.

Корак 3. – Утврђивање чињеничног стања

Уколико притужба испуњава услове да би се по њој могло поступати, у поступку који је једноставан и лишен претераних формалности, утврђује се чињенично стање на следеће начине: увидом у поднете исправе, узимањем изјаве од подносиоца притужбе, лица против којег је притужба поднета и другог лица, као и на сваки други погодан начин, у складу са законом⁷. Ради се целовита правна анализа предмета, а по потреби и одговарајућа тестирања, прикупљају се статистички и други подаци и сл. За подносиоце притужби поступак је потпуно бесплатан и мора се окончати у року од 90 дана⁸.

Корак 4. – Доношење мишљења

Након спроведеног поступка, Повереник **доноси одлуку у облику мишљења** - о томе да ли је извршена дискриминација⁹. Уз мишљење да је извршена дискриминација Повереник за заштиту равноправности издаје и препоруку лицу против кога је поднета притужба. **Препорука** се односи на начине отклањања повреде права, односно, начине отклањања дискриминаторног понашања или неједнаког третмана¹⁰. По добијању препоруке, лице против кога је поднета притужба има рок 30 дана од дана пријема да поступи по препоруци и отклони повреду права и дужно је да поступи по препоруци, као и да о томе

⁶ Чл. 36. 33Д

⁷ Чл. 37. 33Д

⁸ Чл. 35. и 39. 33Д

⁹ Чл. 39. ст. 1. 33Д

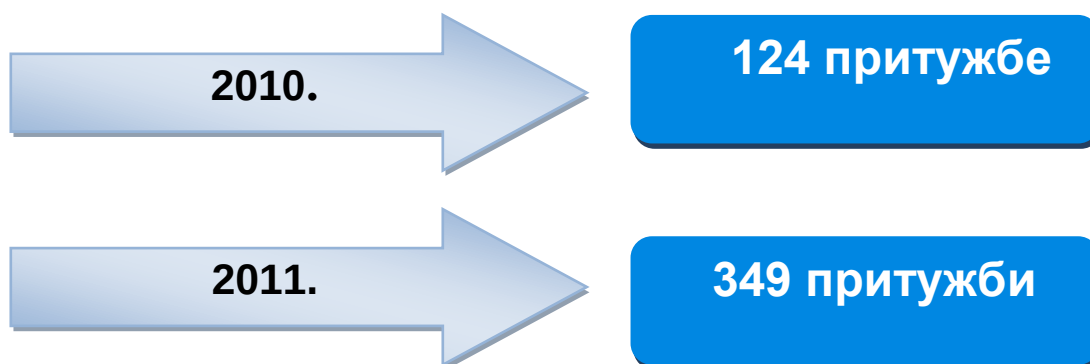
¹⁰ Чл. 39. ст. 2. 33Д

обавести Повереника. Уколико се то не догоди, Повереник је овлашћен да донесе решење којим дискриминатору изриче меру опомене и оставља му нови рок од 30 дана за отклањање повреде права. Решење је коначно и против њега није допуштена жалба. Уколико у новом року од 30 дана дискриминатор не отклони повреду права, Повереник за заштиту равноправности о томе обавештава јавност¹¹.

МАЛО СТАТИСТИКЕ

Број притужби је порастао у односу на 2010. годину, па је у периоду од 1. јануара до 31. децембра 2011. године Поверенику упућено 335 притужби и 11 обавештења и/или иницијатива грађана, што чини 349 нових предмета.

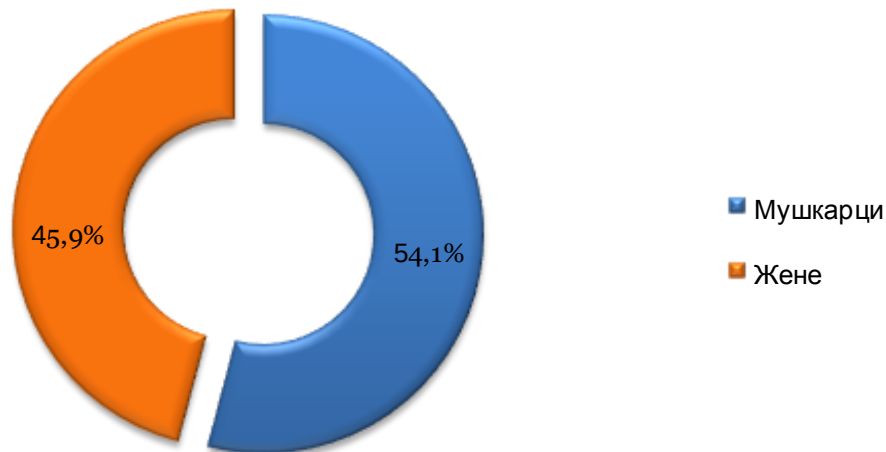

Треба, међутим, констатовати да је број притужби још увек релативно мали. Томе, поред осталог, доприноси и страх жртава дискриминације да ће подношењем притужбе погоршати свој положај и бити изложене секундарној виктимизацији, као и својеврсна сумња жртава дискриминације да ће заштита бити делотворна. Такође, организације цивилног друштва које су овлашћене да подносе притужбе, током прошле године поднеле су релативно мали број притужби.

Највише притужби поднела су физичка лица - укупно 257 притужби (74%). Жене су поднеле 118 притужби (45,9%), а мушкарци 139 (54%).

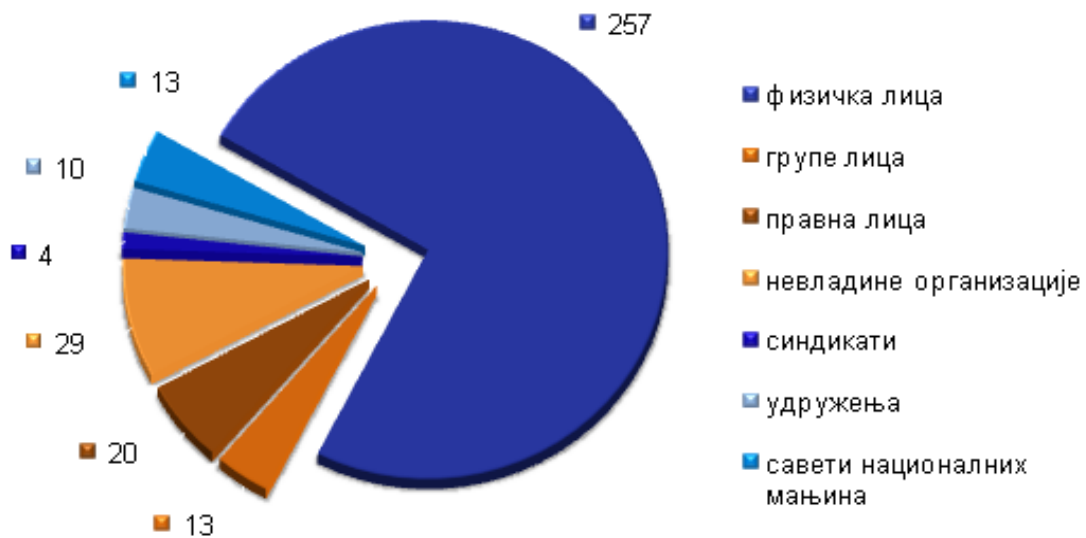
¹¹ Чл. 40. ЗЗД

Физичка лица - структура подносилаца притужби по полу

Правна лица су поднела 20 притужби (5,7%), 13 притужби су поднеле групе лица (3,7%), невладине организације су поднеле 29 притужби (8,3%), синдикати 4 (1,2%), различита удружења 10 притужби (2,9%) и савети националних мањина 13 притужби (3,7%).

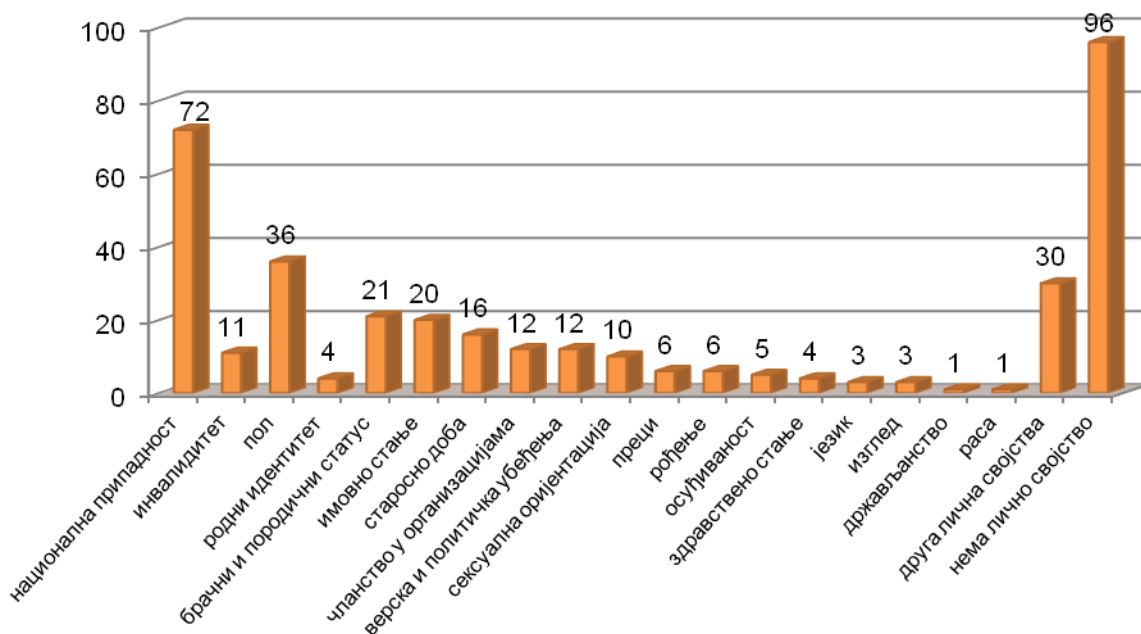

Подносиоци притужби

Највише притужби односило се на дискриминацију на основу националне припадности (20,6%), пола (10,3%), брачног и породичног статуса (6%), имовног стања (5,7%), старосног доба (4,5%), инвалидитета (3,2%), сексуалне оријентације (2,8%) и остали основи (46,9%).

У 2011. години није примљена ниједна притужба за дискриминацију на основу боје коже и генетских особености.

Основ притужби

Највише притужби поднето је против државних органа¹² - 217 (62,9%). У оквиру ове категорије, највише притужби поднето је против Владе Републике Србије и министарстава, затим против јединица локалне самоуправе и њихових органа (скупштина општина и градова, општинских управа, секретаријати), против Републике Србије, различитих судова. По мање од 3% притужби поднето је против тужилаштава, ПИО Фонда, Пореске управе, Националне службе за запошљавање и Народне скупштине РС. Против установа образовног система (основне школе, предшколске установе, факултети и научни институти) поднето је 12% притужби. Против здравствених установа (болнице, домови здравља) поднето је само седам притужби. Највећи број притужби поднеле су особе са пребивалиштем/боравиштем, односно, седиштем у Београду и у приградским местима око Београда (40%). Ово је показатељ да је институција Повереника за заштиту равноправности и даље највидљивија у Београду и околини. Повереница ће и током 2012. године, заједно са запосленима у стручној служби, предузети низ активности са циљем да институција буде доступнија, препознатљивија и видљивија на целом подручју Србије.

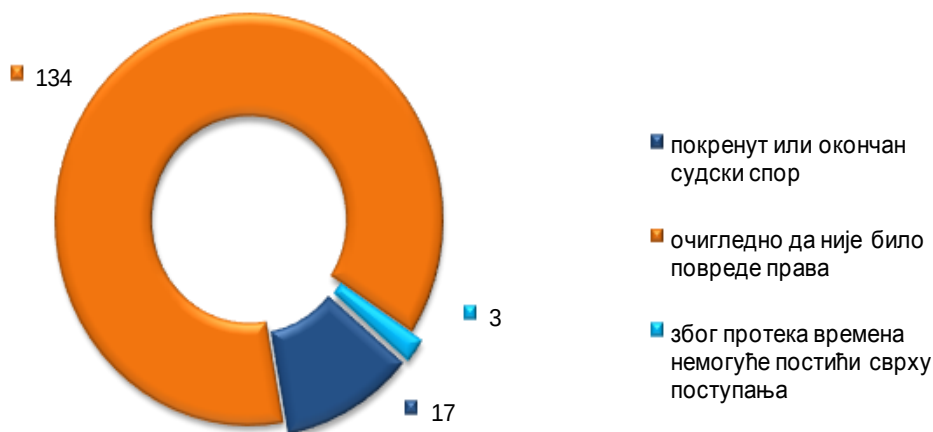
¹² Под овим појмом подразумевамо све државне органе, институције и установе чији је оснивач Република Србија, органе и организације који врше јавна овлашћења.

На основу 134 притужбе покренут је поступак, од чега је 79 притужби одбачено, а у 36 поступака је донето мишљење да није било дискриминације. У **19 случајева је утврђена дискриминација**, донето је мишљење и издате су одговарајуће препоруке за отклањање последица дискриминације и спречавање даљег испољавања дискриминације.

У седам случајева дискриминатори нису поступили по препорукама о чему је обавештена јавност - обавештење је објављено у дневном листу „Блиц“ и на интернет страници Повереника за заштиту равноправности. По препорукама поверенице за заштиту равноправности у 2011. години нису поступили: Иван Николов из Босилеграда, Драган Бјелогрић, Законодавни одбор Народне скупштине Републике Србије, Фудбалски савез Србије, Скупштина града Јагодина, Општина Прибој и Министарство рада и социјалне политике.

У 2011. години поднете су укупно 154 притужбе по којима није поступано.

Притужбе по којима није поступано

1.2. Парнице за заштиту од дискриминације

Повереник за заштиту равноправности може да покрене антидискриминационе парнице¹³, при чему сам процењује потребу за подизањем тужбе. Уколико је жртва дискриминације појединац, Поверенику за заштиту равноправности је неопходна сагласност дискриминисаног лица, док у случајевима дискриминације групе лица повезаних истим личним својством није неопходна сагласност дискриминисаних лица.

¹³ Чл. 33. 33Д

Повереник тужбом може тражити:

- да суд утврди да је тужени дискриминаторски поступао према одређеном лицу;
- забрану извршења радње од које прети дискриминација, забрану даљег вршења радње дискриминације, односно, забрану понављања дискриминације;
- да дискриминатор предузме једну или више радњи којима уклања стање дискриминације;
- да дискриминатор о свом трошку објави судску пресуду којом је утврђена дискриминација.

Повереник у тужби **не може тражити** накнаду материјалне и нематеријалне штете.

Треба имати у виду да подизање тужбе није механизам којим се обезбеђује поштовање препорука Повереника, нити је део поступка по притужбама. У сваком конкретном случају се испитује да ли је предмет од стратешког значаја, и тек након процене да је потребно водити тзв. „**стратешку парницу**“, подноси се тужба надлежном суду.

У току 2011. године поднете су три тужбе. Прва се односила на дискриминацију на основу припадности ромској националној мањини, друга тужба поднета је против Фудбалског савеза Србије због дискриминације женских фудбалских клубова у односу на мушке фудбалске клубове, а на основу пола играча/ица. Трећа тужба је поднета против града Јагодина, због Одлуке финансијској помоћи брачним паровима бр. 011-92/10-10-1, коју је Скупштина града Јагодине донела 23. децембра 2010. године. Опис сваке тужбе дат је у деловима извештаја који обрађују наведене основе дискриминације.

1.3. Прекршајни поступци

Повереник за заштиту равноправности је овлашћен да подноси прекршајне пријаве због повреде права из Закона о забрани дискриминације¹⁴. С обзиром на своју улогу, Повереник је овлашћен и на подношење прекршајних пријава у складу са посебним антидискриминационим законима: *Законом о заштити права и слобода националних мањина, Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, Законом о равноправности полова*, као и другим прописима.

¹⁴ Чл. 33. т. 4. ЗЗД

У току 2011. године поднете су две прекршајне пријаве, обе због сегрегације ромске деце у предшколској установи и основној школи на територији исте општине.

1.4. Препоруке органима јавне власти

Повереник за заштиту равноправности има овлашћење да препоручује органима јавне власти и другим лицима **мере за остваривање равноправности**¹⁵. Препоруке могу бити усмерене ка томе да органи јавне власти предузму мере како би спречили и отклонили институционалну дискриминацију и унапредили рад институција система у сузбијању дискриминације. Препорукама се указује и на потребу предузимања посебних мера, тзв. мера афирмативне акције, које треба да доведу до пуне равноправности, заштите и напретка особа или група која се налазе у неједнаком положају у односу на остале грађане.

Препоруке које је повереница за заштиту равноправности упутила органима јавних власти током 2011. године дате су у деловима извештаја који обрађују појединачне основе дискриминације.

1.5. Законодавне иницијативе и мишљења о прописима

Повереник за заштиту равноправности је, такође, овлашћен да прати спровођење закона и других прописа, да покреће доношење или измену прописа како би се унапредила заштита од дискриминације. Такође, Повереник има овлашћење да даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације¹⁶.

У току 2011. године, повереница је упутила четири иницијативе за измену или допуну законских прописа и мишљења надлежним органима¹⁷, и то:

- Мишљење на одредбу члана 85. Закона о парничном поступку (27. септембар)
- Иницијатива за измену Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (3. октобар)
- Препорука Министарству за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу да се новим Законом о општем управном поступку конкретизује право детета на слободно изражавање мишљења (11. новембар)
- Мишљење о Нацрту закона о бесплатној правној помоћи (19. децембар).

¹⁵ Чл. 33. т. 9. ЗЗД

¹⁶ Чл. 33. т. 7. ЗЗД

¹⁷ Детаљан опис иницијатива и мишљења о прописима дат је у интегралној верзији Годишњег извештаја за 2011. годину, који је доступан на интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности

1.6. Упозорења и саопштења јавности

Повереник је овлашћен да **упозорава јавност** на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације¹⁸. Повереник то чини на основу информација и сазнања из поднетих притужби, средстава јавног информисања и из других извора. У упозорењу јавности Повереник указује на дискриминаторе, начин вршења дискриминације, појединце и групе према којима су извршени најчешћи, типични и тешки облици дискриминације, као и на последице тешких облика дискриминације.

У току 2011. године издато је 29 упозорења и саопштења за јавност, која су објављена у медијима и на сајту www.ravnopravnost.gov.rs.

¹⁸ Чл. 33. т. 6 ЗЗД

2. СТАЊЕ У ОСТВАРИВАЊУ И ЗАШТИТИ РАВНОПРАВНОСТИ И ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА

Република Србија је протеклих година изградила ваљан правни оквир за сузбијање дискриминације и остваривање равноправности. Поред усвајања антидискриминационих закона, Република Србија је усвојила и најважније универзалне и регионалне споразуме у области људских права.

Уставом Републике Србије¹⁹ забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Донети су општи и посебни антидискриминациони закони:

- Закон о забрани дискриминације (2009)²⁰,
- Закон о заштити права и слобода националних мањина (2002)²¹,
- Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006)²² и
- Закон о равноправности полова (2009)²³.

Забрана дискриминације садржана је у многим законима којима се уређују поједине области друштвених односа: *Закон о раду* (2005)²⁴, *Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом* (2009)²⁵, *Закон о здравственој заштити* (2005)²⁶, *Закон о основама система образовања и васпитања* (2009)²⁷, *Закон о црквама и верским заједницама* (2006)²⁸. Кривичноправна заштита од дискриминације уређена је *Кривичним закоником Републике Србије*,²⁹ који прописује више кривичних дела у вези са забраном дискриминације, као што су повреда слободе изражавања националне или етничке припадности, исповедања вере и вршења верских обреда, промоција и позивање на мржњу, насиље према лицу или групи лица на основу неког њиховог личног својства и др.

¹⁹ „Службени гласник РС“, бр. 98/06, чл. 21.

²⁰ „Службени гласник РС“, бр. 22/09.

²¹ „Службени лист СРЈ“, бр. 11/02, „Службени лист СЦГ“, бр. 1/03 - Уставна повеља и „Службени. гласник РС“, бр. 72/09 - др. закон

²² „Службени гласник РС“, бр. 33/06.

²³ „Службени гласник РС“, бр. 104/09.

²⁴ „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05 и 54/09.

²⁵ „Службени гласник РС“, бр. 36/09.

²⁶ „Службени гласник РС“, бр. 107/05 и 72/09 - др. закон.

²⁷ „Службени гласник РС“, бр. 73/09.

²⁸ „Службени гласник РС“, бр. 36/06.

²⁹ „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09 и 111/09.

2.1. Опис стања у остваривању и заштити равноправности

Како би се успешно радило на сузбијању дискриминације и унапређењу равноправности, неопходно је располагати актуелним подацима и сазнањима о распрострањености дискриминације, као и резултатима примене законских решења у овој области. Међутим, у Србији не постоји јединствен, централизован и стандардизован систем прикупљања, бележења и анализе података о дискриминацији. Због тога је готово немогуће имати целовит увид у реално стање и тешко је дати објективну слику стања по питању остваривања и заштите равноправности, а нарочито је тешко изводити закључке о евентуалном смањењу или повећању појединих облика и видова дискриминације.

Пре него што дамо опис стања у остваривању и заштити равноправности, као и поступању Повереника за заштиту равноправности, износимо неколико општих, али важних опажања изнетих у односу на анализу притужби поднетих Поверенику за заштиту равноправности:

- **Скоро једна половина притужби поднетих Поверенику за заштиту равноправности односи на дискриминацију коју врше државни органи, органи локалне самоуправе и други органи јавне власти.** Дискриминација коју врше органи јавне власти сврстана је у тешке облике дискриминације³⁰, а дискриминаторско поступање службеног лица, односно одговорног лица у органу јавне власти је тежа повреда радне дужности³¹. Управо због тога је овај податак веома забрињавајућ, јер органи јавне власти треба да својим деловање показују разумевање равноправности, али и да буду пример другим актерима.
- Рад на предметима показао је да је **дискриминација коју врше појединци најчешће резултат свесне намере** да се одређеним изјавама или понашањем повреди достојанство лица или група лица због неког њиховог личног својства. Најчешће је такво понашање мотивисано мржњом према одређеним мањинским групама, као што су националне мањине, верске мањине, ЛГБТ популација³² и друге друштвене групе. Ипак, **има и оних појединаца који нису свесни да је њихово понашање недопуштено и забрањено.** У овим случајевима обично се ради о особама које јавно износе одређене ставове и идеје базиране на предрасудама, обичајима и друштвеним шаблонима, а да притом и нису свесне да то представља недопуштено понашање. Нажалост, јавност овакве изјаве обично не осуђује и сматра их прихватљивим, а овај тренд је највидљивији у изјавама које омаловажавају особе због њихове националне припадности или пола.
- **Састав појединих државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти не одговара националном саставу становништва на њиховом подручју,** како је то законски прописано (број запослених припадника националних мањина у органима јавне власти, њихово школовање и оспособљавање за

³⁰ (чл. 13. т. 2. ЗЗД)

³¹ (чл. 15. ст. 2 ЗЗД).

³² Термин ЛГБТ популација користи се за означавање особа другачије сексуалне оријентације од хетеросексуалне, односно лезбејке, геј, бисексуалне и транссексуалне оријентације

обављање послова у овим органима). Такво стање изазива оправдано негодовање припадника националних мањина и представља повод за подношење притужби.

- **Грађани нису довољно упознати са самим феноменом дискриминације** и понекад дискриминацију поистовећују са другим видовима кршења права. У прилог томе говори чињеница да је више од једне трећине притужби поднето због наводне дискриминације у области рада, али да је у већини случајева утврђено да дискриминација није извршена. Радило се, заправо, о другим повредама права из радног односа које Повереник није надлежан да утврђује.

У овом делу дајемо опис стања у унапређењу равноправности у односу на најраспрострањеније основе дискриминације, као и активности Повереника за заштиту равноправности.

2.2. Дискриминација на основу пола

Дискриминација на основу пола један је од најраширенијих видова дискриминације у Србији. Равноправност жена и мушкараца зајамчена је Уставом и прописана је дужност државе да води политику једнаких могућности³³. Закон о равноправности полова прописује да су органи јавне власти дужни да развијају активну политику једнаких могућности у свим областима друштвеног живота, што подразумева равноправно учешће жена и мушкараца у свим фазама планирања, доношења и спровођења одлука које су од утицаја на положај жена и мушкараца³⁴.

Једна од препрека у реалном сагледавању положаја жена и мушкараца јесте и непостојање родно осетљиве статистике у Србији, односно, сакупљање и обрада података према полу. Оваква статистика би омогућила да се прате, истражују и анализирају подаци о положају мушкараца и жена. Значајан напредак оствариле су једино Национална служба за запошљавање и Републички завод за статистику.³⁵

Дискриминација на основу пола најчешће се врши према женама. Кључни узроци јесу чврсто укореењени, традиционални, патријархални стереотипи о родним улогама жена и мушкараца у породици и широј заједници. Расположиви подаци потврђују да су жене у неповољнијем положају у односу на мушкарце у свим областима друштвеног живота. Нарочито је забрињавајућа дискриминација жена у погледу учешћа у одлучивању, дискриминација жена у економској сфери и образовању, родно засновано насиље према женама, родна неједнакост у медијима и др.

³³ Чл. 15. Устава РС

³⁴ Чл. 3. ЗРП

³⁵ У прошлој години објављена је трећа по реду публикација „Жене и мушкарци у Републици Србији“, у којој су представљени статистички подаци приказани према полу (прва је објављена 2005. године, а друга 2008. године).

Веома је распрострањена и **дискриминације жена у сфери рада и запошљавања**, која се огледа у мањој стопи активитета жена у односу на мушкараце, у њиховој лошој позицији на тржишту рада, мањим шансама за запошљавање и за напредовање на послу, нижој накнади за рад и др³⁶.

Жене чине 80% особа које су добровољно напустиле посао из породичних разлога и 98% оних којима једини рад јесте рад у домаћинству.

Високообразоване запослене жене су примиле за 16.368 динара мање од високообразованих мушкараца током 2010. године.

(Из публикације *Жене и мушкарци у Републици Србији*, РЗС³⁷)

Један од озбиљних проблема са којима се жене суочавају јесте насиље према женама у породици, сексуално насиље, трговина женама и други облици родно заснованог насиља, које још увек има забрињавајуће размере. Алармантно је да је током 2011. године у Србији пријављено више од 6.000 случајева насиља у породици и да је било чак 44 случаја у којима је жену убио супруг, некадашњи супруг, садашњи или некадашњи партнер.³⁸ Родно заснованом насиљу посебно су изложене жене из осетљивих и вишеструко дискриминисаних група, као што су Ромкиње, жене са инвалидитетом или жене са психички измењеним понашањем. Не можемо тврдити да је дошло да значајних помака у правној заштити жена од родно заснованог насиља, а секундарна виктимизација жена је и даље присутна током судских поступака, као и недостатак одговарајуће психосоцијалне помоћи и подршке. Међутим, охрабрује чињеница да је у протеклој години усвојено неколико важних националних докумената који су од значаја за остваривање родне равноправности и унапређење положаја жена.

Из праксе Повереника за заштиту равноправности

Због дискриминације на основу пола примљено је 36 притужби. Највише притужби поднето је због дискриминације у области рада и запошљавања (18), док су две притужбе поднете због дискриминације у области спорта. У седам предмета који су се односили на дискриминацију на основу пола утврђено је да није било дискриминације, а у шест

³⁶ То потврђују и подаци Националне службе за запошљавање, према којима се на евиденцији незапослених лица у првој половини 2011. године налазило 756.255 незапослених особа, од којих су 394.963 (52,2%) биле жене

³⁷ *Жене и мушкарци у Републици Србији*, Република Србија, Републички завод за статистику, Београд, 2011.

³⁸ Из саопштења државне секретарке Министарства рада и социјалне политике Снежане Лакићевић, Радио телевизија Србије, Породично насиље у порасту, 12. децембар 2011. године. Доступно на: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1vo/1007372/Porodi%C4%8Dno+nasilje+u+porastu.html>

предмета је утврђена дискриминација и донета су мишљења са одговарајућим препорукама.

Републичка стручна комисија Министарства здравља за вантелесну оплодњу и асистирану репродукцију³⁹ утврдила је Услове за укључивање у Програм вантелесне оплодње који финансира Републички фонд за здравствено осигурање. Један од услова наводи да ово право могу да остваре „само жене које нису рађале или немају живе деце“. Овако прописан критеријум је дискриминаторан јер ставља у неравноправан положај мушкарце који немају сопствено генетско потомство, а чије партнерке (ванбрачне или брачне) имају сопствено генетско потомство из раније брачне или ванбрачне заједнице. Њима је ускраћено право на укључивање у програм. С друге стране, мушкарцима који имају сопствено генетско потомство из раније заједнице, а чије партнерке га немају, омогућено је укључивање у програм.

Због тога је издата препорука Министарству здравља и Републичкој стручној комисији Министарства здравља за вантелесну оплодњу и асистирану репродукцију за уклањање дискриминаторног критеријума из Услова за укључивање у Програм вантелесне оплодње који финансира Републички фонд за здравствено осигурање и обезбеђивање подједнаких услова и мушкарцима и женама за укључивање у програм.

Препорука Народној скупштини Републике Србије за обезбеђивање учешћа жена у међународним делегацијама (27. јануар): Правила Парламентарне скупштине Савета Европе налажу да делегације земаља чланица у свом саставу поштују равноправност полова. Када је Народна скупштина Републике Србије најавила да ће у саставу делегације бити једна жена, повереница за заштиту равноправности је дала препоруку Народној скупштини Републике Србије да је приликом доношења одлуке о саставу делегације у Парламентарној скупштини Савета Европе неопходно применити одредбу чл. 38. Закона о равноправности полова⁴⁰, којом је прописано: „*Приликом избора или именовања делегација које представљају Републику Србију, састав делегација обавезно мора да чини најмање 30% лица мање заступљеног пола, у складу са међународним стандардима.*“ Сагласно томе, имајући у виду укупан број чланова парламентарне делегације, у саставу ове делегације морају бити најмање две жене. Такође, препоручено је и да Народна скупштина Републике Србије без одлагања регулише начине да у саставу делегација које суделују у међународној сарадњи буде најмање 30% лица мање заступљеног пола.

³⁹ Републичка стручна комисија за вантелесну оплодњу и асистирану репродукцију основана решењем број: 119-01-45/2006-02 од 22. фебруара 2006. године.

⁴⁰ Сл. гласник РС“, бр. 22/09

Повереница за заштиту равноправности поднела је тужбу против Фудбалског савеза Србије због дискриминације женских фудбалских клубова у односу на мушке фудбалске клубове, а на основу пола играча/играчица, оцењујући да се ради о стратешки важном случају. Наиме, чл. 79. Правилника о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије⁴¹, прописано је да накнада трошкова уложених за обуку и развој фудбалске играчице, коју исплаћује клуб женског фудбала за прелазак играчица, износи 15% од накнаде коју је исплаћује клуб мушког фудбала за прелазак фудбалског играча. Расправа је закључена, али још увек није донета првостепена пресуда.

Препорука Генералштабу Војске Србије и Министарству одбране Републике Србије за увођења родно диференцираних назива чинова Војске Србије и стварања услова за употребу родно диференцираног језика у службеној комуникацији (2. новембар): На основу сазнања да је у току израда Правила службе Војске Србије, повереница за заштиту равноправности упутила је препоруку Генералштабу Војске Србије и Министарству одбране Републике Србије да приликом израде наведених докумената предузму све неопходне мере у циљу увођења родно диференцираних назива чинова Војске Србије и уклањања термина којима се жене у службеном обраћању ословљавају различито, с обзиром на њихов брачни и породични статус, а све у складу са принципом равноправности полова.

2.3. Дискриминација на основу брачног и породичног статуса

Дискриминација на основу брачног и породичног статуса наведена је као основ у 21 притужби. У 16 случајева наведено је да је у питању дискриминација по више основа од којих је један и брачни и породични статус. Интересантно је напоменути да се од укупног броја притужби због овог основа дискриминације, 16 односи на сферу радних односа и запошљавања, а од тог броја 14 притужби су поднеле жене. Овај податак може да укаже на неповољнији положај жена у области рада и запошљавања, а свакако и на чињеницу да се жене осећају дискриминисано у области рада и запошљавања због свог брачног и породичног статуса.

Подноситељка притужбе навела је да је била запослена у банци на руководећем положају, али да је распоређена на ниже (извршилачко) радно место одмах по повратку са породилског боловања.

⁴¹ Службени лист „Фудбал“ од 20. јуна 2011. године

У пет предмета утврђено је да нема дискриминације, док је на основу једног предмета упућена препорука органима јавне власти.

Подноситељка притужбе сматрала је да је дискриминисана на конкурс за избор васпитачице у једној предшколској установи, на основу брачног и породичног статуса. Навела је да је једини разлог због којег није добила посао чињеница да има четворо деце. Након спроведеног поступка утврђено је да није било дискриминације јер је првенствени критеријум за запошљавање био успех на психолошком тесту.

Препорука Скупштини града Јагодина због дискриминације у остваривању права на једнократну помоћ по основу рођења и брачног и породичног статуса (12. април): Организација Ј. из Б. поднела је притужбу против Одлуке о финансијској помоћи брачним паровима⁴², којом су прописани услови, начин и поступак за остваривање права брачних парова на једнократну помоћ. Одлуком је појединим категоријама грађана и грађанки Јагодине ускраћено право на финансијску помоћ на основу њихових личних својстава, јер једнократну финансијску помоћ нису могли да остваре грађани и грађанке: 1) који су склопили ванбрачну заједницу, 2) који нису рођени у Јагодини, 3) који пре закључења брака имају децу из ванбрачних заједница и 4) који су пре закључења брака били у ванбрачној заједници. Повереница за заштиту равноправности утврдила је да је овом одлуком повређено начело једнаких права и обавеза, чиме је извршена дискриминација на основу рођења и брачног и породичног статуса. Због тога је упућена препорука Скупштини града Јагодине да уклони дискриминаторне услове из одлуке.

У овом случају, поднета је и тужба против града Јагодина, али ни овај предмет до краја 2011. године није правоснажно завршен.

2.4. Дискриминација на основу националне припадности и етничког порекла

У Републици Србији живе припадници бројних националних мањина, а њихов правни положај регулисан је Уставом РС и посебним законима – Законом о заштити права и слобода националних мањина⁴³ и Законом о националним саветима националних мањина⁴⁴, као и другим законима у којима постоје одредбе које се односе на питања од

⁴² Бр. 011-92/10-10-1 Скупштине града Јагодине од 23. децембра 2010. године

⁴³ „Службени лист СРЈ“, бр. 11/02, „Службени лист СЦГ“, бр. 1/03 – Уставна повеља и „Службени гласник РС“, бр. 72/09 – др. закон.

⁴⁴ „Службени гласник РС“, бр. 72/09.

интереса за националне мањине (нпр. Закон о службеној употреби језика и писама⁴⁵, Закон о локалној самоуправи⁴⁶, Закон о матичним књигама⁴⁷, Закон о култури⁴⁸ и др.)

Припадницима националних мањина, поред права која су Уставом РС зајемчена свим грађанима, гарантују се и додатна, индивидуална и колективна права. За разлику од индивидуалних, колективна мањинска права се остварују у заједници са другима, нпр. припадници националних мањина, непосредно или преко својих представника, учествују у одлучивању или сами одлучују о појединим питањима везаним за своју културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писама. Такође, ради остваривања права на самоуправу у наведеним областима, припадници националних мањина могу изабрати своје националне савете. До сада су, користећи ово право, припадници 20 националних мањина конституисали своје националне савете – Албанци, Ашкалије, Бугари, Буњевци, Бошњаци, Власи, Грци, Египћани, Јевреји, Мађари, Македонци, Немци, Роми, Румуни, Русини, Словаци, Словенци, Украјинци, Хрвати и Чеси.

У 2011. години догодио се низ инцидената на националној и верској основи: почетком августа су разбијена стакла на Исламском центру у Новом Саду, у септембру је нападнута џамија у Борчи, исписивани су графити мржње према Мађарима у Зрењанину и Новом Саду, демолиране су просторије мађарског културног центра „Шандор Петефи“ у Новом Саду, на фудбалској утакмици финала Купа Србије између ФК Партизан и ФК Војводина, играчи Партизана су скандирали песму у којој се мађарско и хрватско национално име конотирају пежоративно, у мају су навијачи ФК Рад запалили хрватску државну заставу на утакмици са ФК Црвена звезда, у октобру је камењем разбијен прозор на згради Хрватског националног већа у Суботици, у Борчи су запаљене просторије Грађанске иницијативе Горанаца, антисемитске изјаве естрадних уметника Милоша Бојанића и Маје Николић које су емитоване на ТВ Пинк и др.

Највише забрињава положај ромске националне мањине у Србији, која је изложена отвореном, веома присутном и распрострањеном говору мржње, као и честим нападима: ромски дечак је нападнут испред Трговачке школе у Београду, у Зрењанину су исписани графити мржње на кући координаторке за ромска питања, којој је касније заменица јавног тужиоца у Зрењанину одбила да прими кривичну пријаву против НН лица због исписивања графита мржње, нападнута је ромска породица у Банатском Карађорђеву, на рођенданској прослави у Чачку су три ромска младића нападнута ножем, у ромском насељу у Пожеги су исписани графити мржње и кукасти крстови, у Књажевцу је десетак контејнера исписано паролама мржње према Ромима, у Чачку су разбијена стакла на фризерском салону чија је власница Ромкиња, млади Ром је претучен у градском аутобусу у Београду.

⁴⁵ „Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 – др. закон и 30/10.

⁴⁶ „Службени гласник РС“, бр. 129/07.

⁴⁷ „Службени гласник РС“, бр. 20/09.

⁴⁸ „Службени гласник РС“, бр. 72/09.

Дискриминација припадника и припадница ромске националне мањине највише је изражена у области запошљавања, образовања, здравствене заштите и становања.

У извештају Савета Европе „Људска права Рома и номада“⁴⁹ наводи се да су разлози за неповољан положај Рома у Србији то што велики број припадника ромске заједнице нема лична документа и да живи у неформалним насељима. Истраживања су показала да је 72% ромских насеља нелегализовано (од укупно 593), док је у извештају Савета Европе са забринутости констатовано да само у Београду постоји 137 неформалних ромских насеља, и да је током 2011. године забележен повећан број принудних исељења⁵⁰. Осим тога, ромска деца скоро да уопште не похађају предшколске установе, а према подацима Европске комисије против расизма и нетолеранције, 62% ромске деце никад није похађало наставу или је напустило школовање, док је само 9,6% наставило и завршило даље образовање.⁵¹ Постоје индиције да је у образовном систему дискриминација према Ромима изражена и да је она једна од главних разлога зашто су ромска деца искључена из образовног система и зашто многа од њих рано напуштају школовање или завршавају са ниским образовним постигнућима.⁵²

Положај Рома додатно погоршава положај чињеница да без регистрованог пребивалишта није могућа пријава на евиденцију Националне службе за запошљавање, што доводи до смањивања шанси за проналажење посла, као и до немогућности примања накнаде за случај незапослености. У 2011. години на евиденцији Националне службе за запошљавање налазило се 19.213 особа ромске националности⁵³, што је велико повећање у односу на 2010. годину, када се на евиденцији НСЗ налазило 13.429 особа⁵⁴.

Иако постоје извесни помаци у правцу побољшања положаја ромске националне мањине, потребно је предузети још читав низ мера како би се дошло до суштинских промена. Неопходно је, између осталог, посветити више пажње подизању свести јавности, радити на едукацији и оснаживању ове националне мањине, с обзиром да њени припадници још увек недовољно познају своја права, и истовремено едуковати ширу јавност у циљу бољег препознавања и искорењивања дискриминације. То су уједно и приоритети деловања институције Повереника у 2012. години.

⁴⁹ Људска права Рома и номада у Европи, Савет Европе, Стразбур, фебруар 2012. (Human rights of Roma and Travellers in Europe, Council of Europe).

http://www.coe.int/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsofRoma_WEB.pdf

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Извештај Европске комисије против расизма и нетолеранције о Србији, Савет Европе, Стразбур, 2011 (ECRI Second report on Serbia, Council of Europe).

⁵² Ситуациона анализа образовања и социјалне укључености ромских девојчица у Србији, CARE Србија, март 2011. године.

⁵³ Највећи број у региону јужне и источне Србије - 51,48%.

⁵⁴ Интерни подаци Националне службе за запошљавање за период јануар - новембар 2011. године достављени Поверенику на његов захтев.

Из праксе Повереника за заштиту равноправности

Највише притужби је током 2011. године поднето због дискриминације на основу националне припадности или етничког порекла – 72 притужбе, од тога на основу припадности ромској (31,9%) и бошњачкој (20,8%) националној мањини, док је нешто мање притужби поднето на основу припадности албанској (4) и румунској (4) националној мањини, затим бугарској (3), хрватској (2) и македонској (2).

Из самих притужби може се закључити да се припадници националних мањина осећају дискриминисано у свим областима друштвених односа, поготово у поступцима пред органима јавне власти, а нарочито када одлуке државних органа нису повољне по њих, чак и када су донете у складу са законом. Иако је највише притужби на основу националне припадности било због припадности ромској националној мањини, број притужби упућених по овом основу и даље је мали.

Један број притужби због дискриминације на основу националне припадности односио се на сферу радних односа и запошљавања. Притужбе су поднете против послодаваца и у њима подносиоци притужби наводе да су различито третирани у односу на остале запослене или да уопште нису ни примљени у радни однос, јер су припадници неке националне мањине. Слична је ситуација и у случајевима када је притужба поднета због дискриминације у поступцима пред надлежним судовима (7). Припадници мањинских народа осећају се дискриминисано у поступцима пред надлежним судовима, па често судске одлуке које нису повољне по њих, схватају као дискриминацију по основу националне припадности. Већина ових поступака окончана је мишљењем да није утврђена дискриминација.

Укупно 10 притужби поднето је против физичких лица која су својим понашањем омаловажавала и узнемиравала подносиоце притужби и вређали њихово достојанство на основу националне припадности.

Подносилац притужбе је навео да је на базену који је у јавној употреби, био изложен вређању, узнемиравању и понижавајућем поступању на основу личног својства чланова његове породице – припадности ромској националној мањини. Након спроведеног поступка утврђено је да су у изјавама лица против кога је поднета притужба изражене идеје и ставови којима је повређено достојанство подносиоца притужбе само зато што је припадник ромске националне мањине. Тиме је створено непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење које представља акт дискриминације.

Девет притужби односило се на дискриминацију на основу националне припадности у области образовања, што је прилично забрињавајући податак. Три притужбе су поднете због сегрегације ромске деце у образовању. У шест случајева притужба је поднета против образовне установе, директора или просветног радника због дискриминације ученика на основу националне припадности.

У једном поступку није утврђено да је понашање учитељице било мотивисано ромском националном припадношћу ученице, али су школи упућене две препоруке за предузимање мера како би се међу ученицима/цама развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања, кроз организовање одговарајућих програма, обуке и едукација.

У циљу остваривања права припадника и припадница националних мањина у Србији на информисање и обавештавање на матерњем језику, повереница за заштиту равноправности издала је препоруку Радиодифузној установи Радио Телевизије Србије да предузме све неопходне мере из своје надлежности у области производње и емитовања програма о култури, језику, обичајима, историји и осталим карактеристикама националних мањина које живе у Србији. Повереница за заштиту равноправности је у препоруци од 1. новембра 2011. године истакла да право на информисање на матерњем језику и право на неговање националне културе морају у већој мери бити подигнути са локалног на национални ниво. Јавни сервис Србије је дужан да, у складу са законским одредбама, у одговарајућој сразмери, посвети пажњу како бошњачкој култури и традицији, тако и осталим националним мањинама које живе у Србији, како би се допринело остварењу основне улоге јавног сервиса, као сервиса свих грађана и грађанки Србије.

В. К. из С. је 3. јуна 2011. године, новинарки Радио телевизије Србије дао изјаву поводом информације да ће се Ј.М. са петоро деце уселити у зграду у којој он живи: „Није нам баш у прилог да Ромкиња се усели у нашу зграду. Много има деце, петоро деце, она... шта ја знам. То је неред. Роми су Роми... Ви знате како, они увек имају неко посебно насеље, одвојено и те ствари.“ Овај прилог је емитован 6. јуна 2011. године на РТС-у.

Процењујући овај случај као стратешки важан, повереница за заштиту равноправности поднела је тужбу против В.К. На основу ове тужбе је донета пресуда којом је утврђен тежак облик непосредне дискриминације припадника и припадница ромске националне мањине – изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрепеливости на основу националне припадности. Туженом је забрањено да убудуће даје изјаве и износи ставове којима се дискриминише ромска национална мањина, наложено му је да о свом трошку објави извињење у дневним новинама са националним тиражом, као и објављивање пресуде у дневним новинама са националним тиражом, о трошку туженог. Ова одлука је постала правноснажна.

Препорука Министарству унутрашњих послова Републике Србије за повећавање броја запослених припадника националних мањина (24. март): Министарству унутрашњих послова Републике Србије упућена је препорука да без одлагања предузме све неопходне радње и мере које ће обезбедити да састав полиције у организационим јединицама одговара националном саставу становништва на њиховом подручју. То, поред осталог, подразумева планирање и остваривање мера за повећање запослености припадника националних мањина на пословима полицијских службеника, мера које обезбеђују да се одговарајући број припадника и припадница националних мањина школује за обављање послова полицијских службеника, чиме би били обезбеђени услови да им након завршетка школовања под једнаким условима буду доступна радна места полицијских службеника, и др.

Препорука општини Прибој због дискриминације извршене пропуштањем да се у службену употребу уведе језик и писмо националне мањине (29. октобар): У поступку по притужби Националног савета бошњачке националне мањине утврђено је да општина Прибој није предузела мере из своје надлежности како би се у службену употребу увео босански језик и латинично писмо, равноправно са српским језиком и ћириличним писмом, иако према резултатима последњег пописа становништва на територији општине Прибој живе више од 15 % бошњачке националне мањине. На основу ових чињеница, упућена је препорука општини Прибој за предузимање свих неопходних мера како би се у службену употребу, поред српског језика и ћириличног писма, увео босански језик и латинично писмо.

2.5. Дискриминација на основу инвалидитета

Иако је последњих година побољшан нормативни оквир и повећена друштвена видљивост особа са инвалидитетом, ова категорија грађана и даље је у много лошијем положају у односу на остале грађане. Дискриминација особа са инвалидитетом, посредна и непосредна, постоји у свим сферама друштвеног и приватног живота, а најизраженија је у области запошљавања, образовања, приступа објектима и услугама и становања. Њихов положај може се најбоље сагледати ако се има у виду висок степен незапослености, низак степен образовања, сиромаштво, политичка незаступљеност, насиље којем су посебно изложене жене са инвалидитетом, ризик од институционализације, као и отежан приступ јавним објектима, површинама и услугама.

Позитиван помак по питању образовања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом је увођење инклузивног образовања⁵⁵, што је омогућило да већи број деце буде уписан у редовне школе, али још увек су чести случајеви дискриминације деце са сметњама у развоју у остваривању права на образовање које уважава њихове образовне и васпитне потребе. Проблеми са којима се деца са сметњама у развоју и њихове породице суочавају су бројни.

⁵⁵ Закон о основама система васпитања и образовања, „Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 52/11

Уџбеници и наставни материјали нису пролагођени, а у одређеним ситуацијама је прилагођавање уџбеника повезано са врстом школе коју дете похађа. На овај начин прилагођени уџбеници су доступни деци која су уписана у специјалне школе, док деца са оштећеним видом која су у редовним школама не добијају бесплатно уџбенике.

Дискриминација особа са инвалидитетом и даље је евидентна у области запошљавања. Примена Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом⁵⁶ дала је извесне резултате, али се још много пажње мора посветити запошљавању особа са инвалидитетом. Укупна незапосленост особа са инвалидитетом је тако три пута већа него код осталог становништва. Подаци Националне службе за запошљавање показују да је степен образовања особа са инвалидитетом веома низак, као и да је само 3,5% више и високо образованих особа са инвалидитетом, што додатно отежава и сужава могућности за запошљавање.

И даље је неприступачност јавних објеката и површина један од основних проблема у остваривању равноправности особа са инвалидитетом. Постојећом законском регулативом је прописано да објекти и површине у јавној употреби морају да буду изграђени у складу са стандардима приступачности, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старијим особама⁵⁷. Међутим, многи објекти нису приступачни, укључујући и просторије државних органа, што отежава остваривање многих права и онемогућава друштвену инклузију особа са инвалидитетом.

Жене са инвалидитетом су вишеструко дискриминисане – на основу пола и на основу инвалидитета, често су изложене неравноправном третману приликом остваривања правне заштите и других видова помоћи и подршке у случајевима родно заснованог насиља и других видова повреда права.⁵⁸ Према подацима Стратегије за смањење сиромаштва, особе са инвалидитетом су веома осетљива друштвена група која је изложена високом ризику од сиромаштва, а жене су сиромашније од мушкараца, жене са инвалидитетом су чешће незапослене, економски су зависне, имају мању могућност приступа новим технологијама, чешће су жртве насиља и сл.

Треба нагласити да и даље недостају свеобухватни статистички подаци о особама са инвалидитетом и да је тек Упитник на попису становништва из 2011. године први пут садржао неколико питања која се односе на инвалидитет.

⁵⁶ „Службени гласник РС“, бр. 36/09.

⁵⁷ Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 81/09 - испр., 64/10 – одлука УС и 24/11)

⁵⁸ Организација „Из круга...“ <http://www.izkruga.org/node/124>

Из праксе Повереника за заштиту равноправности

Током 2011. године, Поверенику за заштиту равноправности поднето је 39 притужби за дискриминацију на основу инвалидитета. По 11 притужби је поднето због дискриминације у области рада и запошљавања и области пружања јавних услуга. У највећем броју случајева (26) притужбе су одбачене јер нису испуњавале формалне услове за поступање или је утврђено да нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације.

Подносилац притужбе је особа са потпуним оштећењем вида, који сматра да га је пословна банка дискриминисала приликом одобравања кредита, јер је било потребно да попуни и потпише меницу. Како он није био у могућности да то уради сам, био је принуђен да изда пуномоћје оверено у суду другом лицу, које је уместо њега потписало меницу. Навео је да је различито третиран у односу на друге клијенте банке, који не морају да овласте друго лице за потписивање менице и немају додатне трошкове судске овере. У поступку је утврђено да банка није извршила акт дискриминације, јер је поступала у складу са одредбама Закона о меници, који је дужна да поштује. Међутим, овај поступак је указао на потребу свеобухватне анализе одредаба Закона о меници, као и других закона којима је прописан начин потписивања особа које из било ког разлога не могу да се потпишу на уобичајени начин, са аспекта њихове усаглашености са начелом једнакости, ради евентуалног покретања иницијативе за измену важећих законских прописа.

Поступајући по три притужбе, повереница за заштиту равноправности је донела мишљење да није извршена дискриминација, док је у три поступка утврђена дискриминација на основу инвалидитета и издате су одговарајуће препоруке.

Особа која користи колица поднела је притужбу против града Београда због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања јавних услуга. У притужби је наведено да не може да се креће улицом у којој живи, јер тротоар и раскрсница нису прилагођени корисницима колица. Повереница за заштиту равноправности је донела мишљење да је извршен акт дискриминације и дала препоруку Градском секретаријату за саобраћај да прилагоди тротоар и раскрсницу како би се подносиоцу притужбе и другим особама са инвалидитетом које за кретање користе колица омогућило несметано кретање и коришћење јавних површина.

.....

Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (МДРИ Србија) поднела је притужбу против Секретаријата за социјалну заштиту града Београда јер су поједине категорије деце и одраслих особа са инвалидитетом дискриминисане у погледу права на повлашћено паркирање. У овом случају је утврђено да је Решењем о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта⁵⁹ и Правилником о категоријама војних инвалида, цивилних инвалида рата и особа са инвалидитетом који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима⁶⁰, повређено начело једнакости. Овај документ прописује категорије лица која могу да користе паркинг места за паркирање возила особа са инвалидитетом. Утврђено је да је извршена дискриминација појединих категорија грађанки и грађана Београда, и то: родитеља и старатеља деце са сметњама у развоју која се налазе у редовном образовном систему или нису укључена у образовни систем, у односу на родитеље и старатеље деце са сметњама у развоју која похађају специјалне школе.

2.6. Дискриминација на основу сексуалне оријентације

Дискриминација на основу сексуалне оријентације још увек је веома распрострањена у Србији, како у јавном тако и у приватном простору. Догађај који је обележио ову годину свакако је отказивање најављене Параде поноса у септембру, што је допринело повећаној, вишемесечној медијској видљивости ЛГБТ популације у Србији. Повећана је, међутим, и видљивост екстремно негативног друштвеног става према ЛГБТ особа, степена хомофобије, нетолеранције, дискриминације и насиља којем су свакодневно изложени. Специфичност положаја ЛГБТ популације се огледа и у чињеници да су они једина група чије се право на јавно окупљање оспорава и око којег се последњих година води дебата у јавности, упркос постојању уставне гаранције слободе окупљања.

⁵⁹ „Сл. лист града Београда“, бр. 28/2003

⁶⁰ „Сл. лист града Београда“, бр. 27/2006

У 2011. години било је и много физичких напада на припаднике ЛГБТ популације, а неки од њих су хоспитализовани након убода ножем, задобијених контузија главе и пребијања.⁶¹ У октобру је, уз претњу ножем, геј младић нападнут и опљачкан испред једног београдског клуба, у јулу су нападнута два младића у центру Раковице због претпоставке нападача да су другачије сексуалне оријентације, претучен је геј младића у Новом Саду и остављен да лежи на улици без свести, у Београду је крајем године, нападнута и убодена ножем девојка која је на себи имала мајицу са натписом подршке свима који су другачије сексуалне оријентације.

Почетком године је једном младићу било забрањено да донира крв у Заводу за трансфузиологију у Београду јер је приликом попуњавања упитника у Заводу написао да је хомосексуалне оријентације и, кроз одређена питања у упитнику, дисквалификован је као особа која може да донира крв⁶² управо због своје сексуалне оријентације. Једна жена се обратила организацији цивилног друштва за помоћ јер је у општини тражила да јој издају потврду да није у браку, која јој је потребна за закључење брака са особом истог пола у Шпанији, али је одбијена без икаквог образложења. Потврду је добила накнадно, уз подршку организације која се бави заштитом права ЛГБТ особа.⁶³

Упркос извесним позитивним помацима, случајеви дискриминације, насиља и говора мржње према ЛГБТ особама присутни су у јавности, али и даље нема правовремене реакције надлежних институција и потребног степена ефикасности у процесуирању ових дела. Повереница за заштиту равноправности је више пута у току 2011. године упозоравала јавност на дискриминацију ЛГБТ заједнице, говор мржње, распрострањеност хомофобије и висок степен насиља. Реагујући на отказивање Параде поноса, повереница је упозорила да забрана одржавања Параде поноса због високог безбедносног ризика, *„најдиректније показује колико је висок степен хомофобије у Србији. Атмосфера страха, претње насиљем и бројни тешки облици дискриминације који су законом забрањени и кажњиви, достигли су кулминацију и постигли циљ оваквом одлуком. Немоћ и неспремност државе да заштити Уставом гарантована основна људска права, укључујући и право на мирно окупљање и слободу говора, показују колико се мало учинило свих ових година на промовисању владавине права и културе мира и толеранције“*.

⁶¹ „Да ли смо једнаки/е? – Случајеви насиља и дискриминације према ЛГБТИQ особама у 2011. години“, Лабрис - организација за лезбејска људска права, Београд 2012. године, <http://www.labris.org.rs/izdanja/slucajevi-nasilja-i-diskriminacije-prema-lgbtiq-osobama-u-2011-godini.html>

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

Иако дискриминација ЛГБТ популације постоји у скоро свим сферама друштвених односа, брзе и ефикасне промене су неопходне првенствено у образовном систему. У школама се или не говори уопште или се говори недовољно о различитим сексуалним оријентацијама, особама које нису хетеросексуалне, а многи уџбеници и данас третирају хомосексуалне особе као болесне и не чине се никакви напори да се књиге које садрже нетачне и дискриминаторне текстове промене, или повуку из наставе.

Проблеми са којима се суочава ЛГБТ заједница јесу проблеми читавог друштва. Вољу и одговорност да се превазиђу предрасуде и стереотипи треба да покажу сви грађани и грађанке, али и надлежни државни органи, образовне, здравствене и друге установе, којима припада кључна улога у изградњи толерантног друштва које уважава и поштује различитост.

Из праксе Повереника за заштиту равноправности

Током 2011. године поднето је 10 притужби због дискриминације на основу сексуалне оријентације. Само четири притужбе поднела су физичка лица, док су остале поднеле невладине организације. Завршено је осам поступака у току 2011. године, и то тако што је у два случаја утврђено да нема дискриминације, четири притужбе су одбачене као неуредне, у једном случају није било повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, док је у једном предмету издата општа препорука.

Подносилац притужбе је навео да је дискриминисан због своје сексуалне оријентације, јер му је послодавац отказао уговор о раду због недоласка на посао одређени временски период, иако га је подносилац притужбе обавестио да ће одсуствовати са посла због учествовања у организацији Параде поноса. У току поступка је послодавац приложило доказе из којих је утврђено да отказивање уговора о раду није било мотивисаном ни сексуалном оријентацијом нити било којим другим личним својством подносиоца притужбе, већ је засновано искључиво на повреди радних дужности због неоправданог недоласка на посао у периоду од седам дана. Донето је мишљење да није било дискриминације.

2.7. Дискриминација на основу имовног стања

Током 2011. године, примљено је 20 притужби за дискриминацију на основу имовног стања, од којих се 12 односи на области пружања јавних услуга или рад државних органа (здравствена заштита, социјална заштита, образовање, правосуђе), док се пет притужби односи на област рада и запошљавања.

Подносиоци притужби наводе да су им права ускраћена управо због лошијег имовног стања, али у току поступака по притужбама углавном нису поднети докази којима би се оваква тврђења поткрепила. У поступку по две притужбе утврђено је да нема дискриминације и донето је такво мишљење.

2.8. Дискриминација на основу старосног доба

Примљено је 16 притужби у којима је као основ наведено старосно доба. И код овог основа је највише притужби поднето у области рада и запошљавања. Повереница за заштиту равноправности је донела три мишљења да је дошло до дискриминације и издала одговарајуће препоруке за отклањање повреде права.

Подноситељка притужбе је навела да је дискриминисана у поступку запошљавања на основу старосног доба, јер је према расписаном конкурс у услов за заснивање радног односа био да медицинске сестре/техничари не буду старији од 35 година. Утврђено је да је послодавац, прописивањем оваквог услова у конкурс, нарушио принцип једнаких могућности за заснивање радног односа у односу на особе старије од 35 година, чиме је извршена непосредна дискриминација на основу старосног доба.

2.9. Дискриминација на основу предака

Овај основ се појављује само у шест притужби, и то углавном у области рада и запошљавања. Подносиоци притужби сматрали су да су доведени у неравноправан положај на основу својих предака (нпр. личних својстава родитеља - осуђиваност), односно због свог порекла.

2.10. Дискриминација на основу рођења

Шест притужби је поднето због дискриминације по основу рођења, од тога три у области рада и запошљавања. Поводом једне притужбе дата је препорука граду Јагодини поводом дискриминаторних одредби Одлуке о финансирању брачних парова, између осталог и због дискриминације на основу рођења, јер финансијску помоћ од града Јагодине могу добити само брачни парови код којих је бар један супружник рођен на територији града Јагодине.

2.11. Дискриминација на основу осуђиваности

У притужбама које су поднете због дискриминације на основу осуђиваности, а било их је укупно пет у 2011. години, подносиоци притужби су наводили да су дискриминисани у поступцима пред органима јавне власти (МУП, Управа за извршење заводских санкција, правосуђе). Интересантно је да су две притужбе у којима је као основ дискриминације наведена осуђиваност, поднеле особе које су на издржавању казне затвора. Притужбе су се односиле на догађаје у заводима у којима су издржавали казне, па је потребно објаснити да осуђиваност у оваквим случајевима не може да буде основ дискриминације, јер је третман осуђиваност заједничко својство свих особа које су у заводу (у истој су ситуацији). Да би постојала дискриминација, у условима када су сви осуђени и на издржавању казне затвора, потребно је да је разликовање или неједнак третман засновано на неком другом личном својству (нпр. национална припадност, инвалидитет).

2.12. Дискриминација на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама

У 12 притужби подносиоци притужбе указали су на дискриминацију на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама. Притужбе се се одосиле на дискриминацију у области рада и запошљавања, пружања јавних услуга, поступака пред органима јавне власти, правосуђа. Сви поступци су окончани одбацивањем притужбе или обустављањем поступака због тога што је било очигледно да нема дискриминације, у смислу Закона о забрани дискриминације.

2.13. Дискриминација на основу верских и политичких убеђења

Поднето је 12 притужби због дискриминације на основу верског или политичког убеђења (пет због верског, а седам због политичког) у различитим областима друштвеног живота. По овом основу издата је препорука једном од националних савета националних мањина, као и препорука Вишем суду у Београду о хитности решавања судских поступака у парницама за заштиту од дискриминације.

Кад је у питању верска дискриминација, и даље се јављају проблеми у вези са применом Закона о црквама и верским заједницама. Овај закон издваја традиционалне цркве и верске заједнице и на тај начин ствара основ за неједнак положај цркава и верских заједница и верника који им припадају. Ради спречавања сваког вида дискриминације, потребно је донети нова законска решења која ће омогућити регистрацију нетрадиционалних верских заједница, у складу са европским и међународним стандардима о равноправности цркава и верских заједница.

2.14. Притужбе без основа дискриминације

У скоро 1/3 притужби (96 притужби - 27,5%) није био наведен основ дискриминације, углавном из два разлога:

1) није назначен основ дискриминације, тј. лично својство због кога подносиоци притужби сматрају да су дискриминисани, и

2) погрешно је назначен основ дискриминације, што је последица чињенице да подносиоци притужби често погрешно схватају суштину личног својства као основа дискриминације. У овим притужбама биле су наведене повреде неких других права или уопште није било повреде права, али су подносиоци притужби ситуације у којима су се нашли доживљавали као дискриминацију.

Подносилац притужбе сматра да га послодавац дискриминише и не омогућује му напредовање у послу јер је послодавац љубоморан на остварене резултате рада подносиоца притужбе.

.....

Подносилац притужбе сматра да га МУП дискриминише тако што не реагује на пријаве које подноси против комшије, јер је комшија у сродству са неким припадником МУП-а.

.....

Подноситељка притужбе је просветна радница која није примљена на конкурс који је школа расписала. Она сматра да је разлог за то њена стручност и постигнути резултати у раду, па се стога директорка школе није одлучила за њу због љубоморе.

.....

Подноситељка притужбе сматра да је послодавац дискриминише јер је супруга бившег директора и бившег председника Управног одбора послодавца. Као основ дискриминације навела је „брачни статус“, односно, чињеницу да је удата баш за одређеног човека (бившег директора послодавца). Међутим, дискриминација на основу брачног статуса постоји када је особа неједнако третирана управо због свог брачног статуса, тј. због тога што јесте или није у брачној или ванбрачној заједници. Тако би, нпр. дискриминација по основу брачног статуса постојала ако би запосленој особи неко право из радног односа било ускраћено само зато што није у браку. У овом случају, неједнак третман на који је подносиатељка притужбе указала, узрокован је њеним личним идентитетом, чињеницом да је удата за одређеног мушкарца, а не њеним личним својством – брачним статусом.

2.15. Области друштвених односа на које се притужбе односе

Притужбе које су примљене у току 2011. године односиле су се на сферу радних односа и запошљавања (35,5%), поступке пред органима јавне власти (12%), пружање услуга (9,7%), јавну сферу (8,5%), образовање (6,4%), правосуђе (6%) и остале области друштвених односа (23,9%).

Област друштвених односа на које се притужбе односе

2.16. Дискриминација у области рада и запошљавања

Дискриминација у области рада и запошљавања најчешћа је приликом запошљавања и избора кандидата за обављање одређеног посла, одлучивања о напредовању на послу и стручног усавршавања и оспособљавања, као и приликом отказивања уговора о раду, односно, престанку радног ангажовања. Према важећим прописима, заштиту од дискриминације на раду уживају не само запослени по уговору о раду, него и особе које траже посао, приправници, волонтери, студенти на пракси и др.

У области рада и запошљавања немају сви једнаке шансе - жене су у лошијем положају од мушкараца, а распрострањена је и дискриминација особа из маргинализованих група, особа са инвалидитетом, старијих особа, Рома и сл.

О распрострањености дискриминације жена на раду сведоче и притужбе које су у току прошле године упућене Поверенику за заштиту равноправности. У притужбама се указује на проблем сексуалног узнемиравања на радном месту, као и на праксу послодаваца да запослене жене након повратка са породилског одсуства и одсуства ради неге детета, распоређују на нижа и мање плаћена радна места. Повереница је крајем 2011. године покренула парницу за заштиту од овог вида посредне дискриминације коју угледна банка врши над женама запосленим у овој банци, с обзиром да је ова појава веома распрострањена и неопходно је сузбијати је.

Забрињавајућа је чињеница да јавно објављени огласи за посао често садрже дискриминаторне услове, тако да се њима нарушавају једнаке могућности за заснивање радног односа. За радно ангажовање траже се особе одређеног пола или се поставља горња старосна граница кандидата, иако се ради о послу који може да обавља свака радно способна особа.

Највише поднетих притужби односи се на област запошљавања и радних односа – 122 (35,47%). Интересантно је напоменути да су у овој области притужбе подношене на основу свих набројаних личних својстава, односно, готово по свим основама дискриминације. Иста је ситуација и са притужбама које се односе на поступак запошљавања.

Притужбу је поднела жена која је навела да је дискриминисана на основу инвалидитета, јер јој је решењем Националне службе за запошљавање ускраћено право на рад, иако је у питању особа која је била запослена и има радно искуство од неколико година. Овим решењем јој је утврђен статус особе са инвалидитетом која се не може запослити и одржати запослење ни под општим, ни под посебним условима. Повереница за заштиту равноправности је донела мишљење да је извршена дискриминација и дата је препорука Националној служби за запошљавање за отклањање последица решења, као и да убудуће процене радне способности врше тако да се особама са инвалидитетом олакша у највећој могућој мери остваривање права на рад, сагласно принципу пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом.

С друге стране, имајући у виду да је већина притужби из сфере радних односа била неоснована са аспекта Закона о забрани дискриминације, може се закључити да су грађани посебно осетљиви на ситуације и догађаје који су повезани са остваривањем права из радног односа, те да сваки неједнак третман сматрају уједно и дискриминацијом, али и да се у овој области запослени и они који траже запослење сусрећу са бројним проблемима. Међутим, у великом броју поступака у којима је утврђено да није било повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, подносиоци притужбе су

обавештени о могућностима које имају на основу Закона о спречавању злостављања на раду⁶⁴ или су упућени на друге надлежне органе.

2.17. Дискриминација у области образовања

*Закон о основама система васпитања и образовања*⁶⁵ прописује да су забрањене⁶⁶ активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Новине садржане у овом закону омогућавају деци из осетљивих група лакши и бољи приступ образовању јер обезбеђују индивидуализован приступ ученицима, уз поштовање дечијих права и забрану дискриминације. Међутим, иако је законодавни оквир прилично добар, дискриминација је још увек присутна у образовном систему. Иако подаци Министарства просвете и науке показују да расте број ромске деце и деце са сметњама у развоју и инвалидитетом уписане у редовно основно образовање, ове две групе деце су и даље посебно осетљиве када је приступ образовању у питању.

Из праксе Повереника за заштиту равноправности

Поднето је 26 притужби (6,4%) због дискриминације у области образовања и стручног оспособљавања у 2011. години. Неколико притужби односило се на дискриминацију ромске деце у школи, као и на сегрегацију ромске деце у основној школи и предшколској установи.

Од пет притужби које су се односиле на дискриминацију ромске деце у образовању, у два случаја је утврђена дискриминација, и то у једној предшколској установи и у једној основној школи (обе установе се налазе на територији истог града), где су ромска деца сегрегисана тако што за њих организована настава у посебним одељењима у посебној згради.

Препорука Министарству просвете и науке Републике Србије, Националном просветном савету и Заводу за унапређење квалитета васпитања и образовања за уклањање дискриминаторних садржаја из наставних материјала и наставне праксе и

⁶⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 36/2010

⁶⁵ „Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 52/11

⁶⁶ Члан 44. ЗОСОВ

промовисање толеранције, уважавања различитости и поштовања људских права (10. јун): Повереница за заштиту равноправности формирала је у децембру 2010. године радну групу за анализу наставних планова и програма и наставних материјала с аспекта њихове усаглашености са принципима образовања за људска права и инклузивно друштво. Радна група имала је задатак да прикупи, анализира и сумира резултате истраживања наставних планова и програма, уџбеника и другог наставног материјала за основну и средњу школу и на основу тога изради предлоге о начину на који се теме везане за људска права, недискриминацију, толеранцију, ненасиље, равноправност, прихватање различитости и сл. могу интегрисати у наставне планове и програме и обрадити у уџбеницима. На основу анализе прикупљених података, упућена је препорука Министарству просвете и науке Републике Србије да у складу са својим законским овлашћењима, заједно са Националним просветним саветом и Заводом за унапређење квалитета васпитања и образовања, предузме све неопходне мере из своје надлежности како би се обезбедило да наставни материјали својим садржајем, а наставници својом наставном праксом и начином рада, са ученицима негују свест о различитостима, промовишу ненасилну културу, равноправност и недискриминаторну праксу, као постулате демократског друштва заснованог на поштовању људских права. Препоручено је да се из наставних садржаја и материјала уклоне стереотипни прикази мањинских и осетљивих група (националне мањине, жене, деца са сметњама у развоју, ЛГБТ популација итд), да се младима представе различити модели породице у савременом друштву (самохрани родитељи, старатељске породице, породице без деце, право истополних партнера на породицу и сл), као и да се уклони застарела и превазиђена терминологија а да језик подржава принципе равноправности, недискриминације и поштовања различитости. Такође, једна од препорука је да кроз одговарајуће програме професионалног усавршавања наставници унапреде знања и способности у области дечијих и људских права, равноправности и недискриминације, родне равноправности, ненасиља, превазиђу сопствене предрасуде и стереотипе и повећају осетљивост за родни садржај наставног материјала и наставне праксе.

2.18. Поступање органа јавне власти

На поступање органа јавне власти поднето је 12% притужби (43). Најчешће су притужбе подношене против јединица локалне самоуправе и градова, судова, Владе РС и министарстава, Војске Србије, Пореске управе, као и центара за социјални рад. Било је неколико поступака у којима није било доказа да је извршен акт дискриминације, али је било потребно указати државним органима на специфичан положај одређених група грађана.

2.19. Пружање услуга, коришћење објеката и површина

Због дискриминације у области пружања услуга или коришћења објеката и површина поднете су 34 притужбе. Притужбе које су се односиле на коришћење јавних објеката и површина скоро искључиво су поднете због дискриминације на основу инвалидитета, док се по питању пружања услуга, као основи дискриминације, наводе разноврсна лична својства – старосно доба, национална припадност, пол и сл.

Подноситељки притужбе банка није хтела да продужи уговор о позајмици на текућем рачуну, а као разлог је наведено да је старија од 67 година. Утврђено је да је банка извршила непосредну дискриминацију на основу старосног доба и упућена је препорука банци. Такође, упућена је препорука Народној банци Србије да у оквиру својих законских овлашћења предузме одговарајуће мере ради уклањања дискриминаторног услова горње старосне границе за коришћење банкарских услуга, који пословне банке прописују својим општим актима. Народна банка Србије је обавестила Повереницу да је у утврдила да велики број банака (19 од укупно 33) у својим Општим условима прописује горњу старосну границу за поједине банкарске услуге, као и да НБС упутила допис Удружењу банака Србије, а такође је и препоручила банкама да преиспитају и ревидирају Опште услове пословања, како би усагласиле своја општа акта са релевантним одредбама антидискриминационих закона.

2.20. Јавна сфера

Примљено је 30 притужби (8,7%) због дискриминације у јавној сфери. Највећи број притужби односи се на одлуке јединица локалне самоуправе, Владе Републике Србије, као и на друга општа акта (закони, уредбе и сл.), за које се тврди да садрже дискриминаторне одредбе. Затим, неколико притужби поднето је због објава на интернет сајтовима и изјава на конференцијама за штампу.

У притужби против Драгана Бјелогрића је наведено да је на конференцији за штампу поводом новог филма дао изјаву у којој доводи Роме у везу са “бандом убица и лудацима са Балкана”, чиме их ставља у изразито негативан контекст и користи погрдан израз „Цигани“. Утврђено је да је Драган Бјелогрић изразио идеје и ставове којима је повредио достојанство припадника и припадница ромске националне мањине и издата му је препорука по којој он није поступио, о чему је обавештена јавност.

Препорука Влади Републике Србије за доношење Националне стратегије за борбу против дискриминације (6. октобар): Ради остваривања пуне и ефективне равноправности у друштвеним односима, Влади Републике Србије упућена је препорука да у што краћем року припреми и усвоји Националну стратегију за борбу против дискриминације. Ова стратегија би утврдила свеобухватне и координисане мере и активности за спречавање и сузбијање дискриминације и остваривање равноправности. Такође је препоручено да усвоји и акциони план за спровођење планираних мера и активности, који ће садржати прецизно дефинисане задатке, установе, институције и организације које ће спроводити активности, и рокове за реализацију. Спречавање и сузбијање дискриминације није могуће без координисаног деловања органа јавне власти на националном, покрајинском и локалном нивоу, као и институција које делују у области образовања, рада, здравствствене и социјалне заштите, информисања, заштите потрошача и у другим друштвеним делатностима. Национална стратегија за борбу против дискриминације, као правно-политички документ, била би подршка спровођењу антидискриминационих закона, а њена примена би допринела отклањању узрока дискриминације, јачању свести јавности о друштвеној опасности дискриминације и индивидуалној користи коју свако остварује поштовањем права других и другачијих, као и унапређењу толеранције и прихватању и уважавању различитости. Поред тога, спровођење Националне стратегије за борбу против дискриминације унапредило би рад правосудних и других органа јавне власти и учинило делотворнијим све механизме за пружање правне заштите од дискриминације. Сам процес израде Националне стратегије за борбу против дискриминације треба да укључи све релевантне органе и институције система, као и представнике/це мањинских група и невладиних организација које се баве промоцијом и заштитом људских права. Повереница за заштиту равноправности и запослени у стручној служби изражавају спремност да пруже подршку изради националног стратешког документа за борбу против дискриминације и да, заједно са другим актерима, пруже максимални допринос борби против дискриминације у Србији и изградњи друштва у коме сви уживају једнака права без било какве дискриминације.

3. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ УСЛОВА ЗА РАД И ФОРМИРАЊЕ СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ ПОВЕРЕНИКА

Након десет месеци реновирања просторија, стручна служба Повереника за заштиту равноправности уселила се у нове просторије, које су архитектонски приступачне, а налазе се у Београду, Београдска бр. 70, површине 256 м². Од самог почетка рада Повереника грађани су упућивали захтеве да у директном контакту са запосленима добију потребна обавештења, разјашњења и правне информације, па је било потребно што пре организовати рад пријемне канцеларије. Крајем 2011. године, Поверенику је привремено уступљена на коришћење једна канцеларија у згради Управе за заједничке послове републичких органа у Немањиној 22-26, која ће бити коришћена као пријемна канцеларија за рад са грађанима и грађанкама.

Поверенику за заштиту равноправности одобрено је 96.213.000 динара⁶⁷ за 2011. годину, а Законом о буџету за 2012. годину предвиђена су средства у износу од 89.471.000 динара.

Током 2011. године формирана је стручна служба Повереника. Изабрана су три помоћника Повереника и запослено 17 особа, тако да стручну службу сада чини 18 особа. У протеклој години спроведене су различите активности у циљу подизања нивоа знања и оспособљености запослених за рад по притужбама, повећања њихове сензибилисаности за проблеме мањинских и осетљивих друштвених група и бољег разумевања дискриминације. Организована су два семинара за све запослене у стручној служби и различите обуке, а скоро сви запослени били су на студијским путовањима ради упознавања са искуствима и резултатима рада сличних независних тела у ЕУ и државама у региону. Финансијску и организациону подршку за ове активности пружиле су канцеларије међународних организација које делују у Србији – OEBS, UNDP и UN WOMEN.

Повереник за заштиту равноправности примљен је у пуноправно чланство у Европској мрежи тела за равноправност (EQUINET), што је омогућило размену искустава са сличним телима у Европској унији и региону. У протеклом периоду медији су интензивно пратили и извештавали јавност о раду Повереника и преносили његова саопштења, ставове и мишљења.

⁶⁷ Детаљан буџетски преглед дат је у интегралној верзији Извештаја за 2011. годину, који је доступан на Интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности.

У протеклој години стручна служба Повереника интензивно је радила на промовисању равноправности и недискриминације, путем предавања и презентација, организовањем промотивних скупова, учешћем на конференцијама, стручним скуповима и округлим столовима организација цивилног друштва. Успостављена је и продубљена сарадња са другим државним органима, сродним институцијама у иностранству, партнерским и донаторским организацијама у Србији и у иностранству, као и са организацијама цивилног друштва у Србији.

4. ПРЕПОРУКЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Ради ефикаснијег сузбијања дискриминације и унапређивања равноправности правних субјеката, потребно је:

1. Израдити Националну стратегију за борбу против дискриминације – целовит и свеобухватан документ којим ће се дефинисати свеобухватне краткорочне, средњорочне и дугорочне мере и активности државних органа и других друштвених актера, у циљу спречавања и сузбијања дискриминације.

2. Успоставити и операционализовати јединствен и централизован систем прикупљања, регистровања и анализе података о случајевима дискриминације, који обезбеђује континуирано праћење распрострањености и учесталости дискриминације и ефеката правне заштите од дискриминације.

3. Интензивирати рад на реализацији мера утврђених националним и локалним стратешким докуменатима и акционим плановима, у циљу отклањања препрека и околности које ометају постизање пуне равноправности депривираних, рањивих и маргинализованих друштвених група: Рома, особа са инвалидитетом, старијих особа, избеглих и интерно расељених особа, сиромашних и других социјално угрожених особа, укључујући и децу и жене која припадају овим групама.

4. Обезбедити интегрисање родне перспективе у све одлуке и политике и појачати рад државних органа, органа локалне самоуправе и надлежних институција на имплементацији мера за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, утврђених националним и локалним стратегијама и акционим плановима.

5. Обезбедити делотворан приступ правди жртвама дискриминације, што, поред осталог, укључује и обезбеђивање адекватне правне помоћи, бесплатне или по смањеним трошковима, жртвама дискриминације када нису у стању да је плате или када интереси правде то налажу.

6. Обезбедити да сви надлежни органи, у складу са својим овлашћењима, координисано делују на сузбијању медијске промоције говора мржње, насиља, нетолеранције и дискриминаторних ставова и да медији, а посебно јавни радиодифузни сервис и јавна предузећа и установе из области јавног информисања, буду главни промотери идеје равноправности, толеранције и недискриминације.

7. Предузети, без одлагања, све неопходне мере како би се у наставне програме на свим нивоима, као и у уџбенике и друге наставне материјале, интегрисале теме које код ученика/студената развијају културу мира, толеранције, солидарности, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације, а из наставних материјала елиминисали сви садржаји који подржавају родне и друге стеротипе и предрасуде.

8. Креирати и реализовати програме обуке за наставнике у основним и средњим школама у циљу повећања њихове сензибилисаности за проблем дискриминације и оспособљавања да у свом педагошком раду са ђацима развијају дух толеранције, солидарности, разумевања и прихватања различитости и недискриминаторног понашања и својим радом доприносе стварању пријатељског окружења за све ученике.

9. Израдити, без одлагања, одговарајући подзаконски акт којим се, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, ближе уређују критеријуми и индикатори за препознавање дискриминације у школама, утврђује начин сузбијања дискриминације и регулишу процедуре и активности које се предузимају према извршиоцима дискриминације.

10. Креирати и реализовати програм обуке намењен послодавцима, који ће омогућити стицање практичних знања и развијање механизма за увођење принципа једнаких могућности и недискриминације у област рада и запошљавања, спречавање свих облика директне и индиректне дискриминације и управљање разноврсношћу у радном окружењу.

11. Планирати и реализовати мере које ће обезбедити да састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти и њихових организационих јединица, у највећој могућој мери одговара националном саставу становништва на њиховом подручју.

12. Обезбедити да носиоци јавног радиодифузног сервиса производе и емитују програме који својим садржајима омогућавају изражавање културног идентитета националних мањина и етничких група, укључујући и стварање услова да на подручјима на којима живе и раде, прате програме и на свом матерњем језику и писму.

13. Планирати и реализовати мере за подизање капацитета националних савета националних мањина како би били у фактичкој могућности да ефикасно остварују улоге које имају у области образовања, културе, обавештавања на језику националне мањине и службене употребе језика и писма.

14. Предузети адекватне мере у циљу ефикасног спровођења законских прописа о образовању, запошљавању и професионалној рехабилитацији особа са инвалидитетом и уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају приступ објектима, превозу, информацијама, комуникацијама и другим јавним услугама.

15. Обезбедити да се у току израде нацрта закона и свих других општих аката државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти врши брижљива анализа усаглашености одредаба с начелом једнакости, како би се елеминисала свака могућност доношења правних аката који садрже дискриминаторне прописе.

16. Одговарајућом законодавном интервенцијом обезбедити свеобухватну инкриминацију и адекватно кажњавање злочине из мржње, тј. дела чије је извршење мотивисано мржњом заснованом на раси, боји коже, етничкој или националној припадности, вероисповести, политичком или другом убеђењу, језику, полу, сексуалној оријентацији, родном идентитету, старости, здравственом стању, инвалидитету, образовању, друштвеном положају, социјалном пореклу, имовном стању или неком другом личном својству;

17. Спровести обуку полицијских службеника за сузбијање злочина из мржње, како би били оспособљени да адекватно реагују, спроводе истраге, сакупљају и размењују информације, сарађују са тужиоцима, као и да у сарадњи са другим друштвеним актерима проактивно делују на сузбијању злочина из мржње.

18. Ускладити правне прописе којима су уређени услови и поступак регистрације нетрадиционалних верских заједница са домаћим, европским и међународним стандардима о равноправности цркава и верских заједница, како би се спречила посредна дискриминација ових верских заједница и самих верника.

19. Наставити рад на едукацији судија, јавних тужилаца и адвоката у области заштите од дискриминације, како би се обезбедило да правосудни органи правилно и ујединачено тумаче и примењују антидискриминационе прописе.

20. Развити механизме и процедуре у органима јавне власти који обезбеђују да се у поступцима по притужбама Поверенику за заштиту равноправности пруже све тражене информације и подаци и реализују препоруке које Повереник даје ради отклањања, спречавања и сузбијања дискриминације.

21. Пружити подршку развоју стручне службе Повереника за заштиту равноправности до њеног пуног капацитета, обезбеђивањем већег пословног простора.

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Адреса: Београдска 70, 11 000 Београд

Тел: +381 11 243 81 84, +381 11 243 80 20

Факс: +381 11 240 07 33

Електронска адреса: poverenik@ravnopravnost.gov.rs

Интернет презентација: www.ravnopravnost.gov.rs

